

Amsterdam, 12 december 2022

Geachte Kamerleden,

We zijn de commissie BiZa dankbaar voor de gelegenheid om onze reactie op het rapport, het “nationaal programma”, en de implementatie ervan met u te kunnen delen. Het document dat de NCDR aan uw Kamer heeft gestuurd is echter geen nationaal programma. Het is hoofdzakelijk een beschrijving en opsomming van enerzijds de ervaringen en pijn van gemarginaliseerde groepen, en anderzijds een opsomming van reeds bestaand beleid en aanpakken vanuit departementen. De inhoud is duidelijk afkomstig vanuit de Ministeries, sommige passages lijken zelfs afgestemd met de Ministeries. Sterker nog, wij hoorden van een ambtenaar dat bepaalde passages inderdaad op hoog ambtelijk niveau zijn afgestemd.

Wij en vele andere organisaties en vooral de gemarginaliseerde groepen hadden gehoopt dat er enige ambitie in het rapport en het nationaal programma zou zijn met waar mogelijk concrete en meetbare doelstellingen met daaronder acties, activiteiten, interventies, maatregelen, projecten, onderzoeken, etc. die erop gericht zouden zijn om discriminatie en racisme op landelijk, regionaal en lokaal niveau in de samenleving en in instituties te bestrijden en structureel en duurzaam aan te pakken. Er is namelijk ontzettend veel input opgehaald tijdens de vele *town hall* sessies voorafgaand aan het rapport. Denk hierbij aan het Zwart Manifest, het manifest tegen anti-moslimracisme en ook bij ons als Controle Alt Delete.¹ We zien echter niets terug van onze input en de aangedragen oplossingen. Dezelfde kritiek en teleurstelling horen we ook van andere organisaties en uit de gemarginaliseerde gemeenschappen. Wij vragen dan ook af waartoe dit rapport en nationaal programma moet leiden en op welke wijze men voortgang wil monitoren, meten en kan bijsturen. Hoe gaat dit plan bijdragen aan het voorkomen en tegengaan van bijvoorbeeld een tweede toeslagenschandaal, misstanden zoals bij het ministerie van BUZA en het voorkomen van etnisch profileren in opsporing en wetshandhaving?

Zoals gezegd, de input die wij vanuit Controle Alt Delete aan de NCDR gaven, is niet verwerkt in het document. Tot onze grote verbazing lasen wij de passage op pagina 71 over de aanpak van etnisch profileren door de politie. Er staat het volgende:

“Het is goed dat de politie het probleem van etnisch profileren al erkent en dit actief aanpakt. [...] De aanpak van professioneel controleren is gestart en zal verder door de politie worden uitgewerkt, aangescherpt en geïmplementeerd. Het gebruik van de Proco-app, de virtual reality-brillen en andere manieren van bewustwording en verantwoording bij aanhoudingen en de monitoring hiervan zijn zaken die hierin worden meegenomen. Onderzocht zou kunnen worden of de bodycam kan worden ingezet als controlemiddel op het handelen van de politie. Dit zou ook een beeld kunnen geven van de wijze waarop burgers zich jegens politiemensen opstellen.”

Reactie Controle Alt Delete

Eerst een reactie op dat eerste deel van dit citaat. De politie erkent inderdaad dat etnisch profileren een probleem is. De aanpak van professioneel controleren is onbekend bij de meeste politieagenten. De Proco-app is geen interventie tegen etnisch profileren. De VR brillen worden op zeer kleine schaal ingezet. Het is onduidelijk welke andere manieren van bewustwording er zijn, en op welke schaal deze worden ingezet. Over staandehoudingen wordt op geen enkele manier verantwoording afgelegd, niet aan de gemeenteraden en niet aan de Tweede Kamer. Er wordt niet gemeten of etnisch profileren afneemt, toeneemt of gelijk blijft. De uitspraak van de NCDR dat de politie etnisch profileren actief aanpakt is dan ook nergens op gestoeld.

Dan een reactie op het tweede deel van dit citaat. Het beleid van de politie staat agenten toe om zelf te kiezen of ze een bodycam op doen, ze mogen zelf kiezen wanneer de camera aan en uit staat, en de politie mag zelf besluiten welke beelden bewaard blijven, en welke beelden verwijderd worden. Gegeven deze extreem ruime bevoegdheid, kan de bodycam niet worden ingezet als een controlemiddel op etnisch profileren door de politie. De bodycam kan volgens de NCDR ook een beeld geven van de wijze waarop

¹ Controle Alt Delete is een onafhankelijke organisatie die zich inzet voor eerlijke en effectieve wetshandhaving, en tegen etnisch profileren en buitenproportioneel geweld door wetshandhavers.

Bijdrage Controle Alt Delete voor het rondetafelgesprek over de NCDR

burgers zich jegens politiemensen opstellen. Deze aanbeveling gaat niet over etnisch profileren of over de rechtspositie van burgers.

De oorzaken van etnisch profileren zijn individuele vooroordelen, ruime discretionaire bevoegdheden en het gebruik van risicoprofielen die etniciteit bevatten. Politiemensen krijgen soms de opdracht om controles uit te voeren op basis van deze etnisch geladen risicoprofielen. Zo controleert de politie bijvoorbeeld mensen met een *“Litouws uiterlijk”* in een huurauto. Dit vertelde de Utrechtse politiechef Martin Sitalsing in 2021 aan de Tweede Kamer, bij een rondetafelgesprek over etnisch profileren. Controles op mensen met een *“Litouws uiterlijk”* in een huurauto waren volgens hem nodig in de strijd tegen de diefstal van GPS-systemen uit auto's.

Volgens het *“handelingskader professioneel controleren”* mag de politie niet mensen controleren omdat zij tot een groep behoren die oververtegenwoordigd is in de misdaadstatistiek. Deze risicoprofielen staan haaks op het handelingskader. Ook als dit soort opdrachten niet gegeven worden, maken politiemensen in de praktijk onderscheid tussen mensen (mede) op basis van iemands vermoedelijke afkomst of etniciteit. Er zijn eenvoudigweg politiemensen –hoeveel is onbekend – die het niet eens zijn met beleid. Zij zullen erop wijzen dat politiemensen iedere dag opnieuw selectiebeslissingen maken, en daarbij wordt verwacht dat zij informatie gestuurd te werk gaan. Wie zich niet laat leiden door de criminaliteitsstatistiek zet de beperkte capaciteit van de politie niet effectief in – is slim en effectief politiewerk op deze manier nog wel mogelijk? Tegen politiemensen die zich op dit standpunt stellen moet de politieleiding twee keer ‘nee’ zeggen.

“Nee”, want de oververtegenwoordiging van mensen met een migratieachtergrond in de criminaliteitsstatistiek is geen natuurlijk gegeven, maar het gevolg van een serie van selectiebeslissingen in de gehele strafrechtketen. Jongeren met en zonder migratieachtergrond geven even vaak aan dat zij strafbare feiten plegen. Toch blijkt dat mannen met een niet-westerse migratieachtergrond twee keer vaker gecontroleerd worden door de politie dan Nederlands-Nederlandse mannen. Jongeren met een migratieachtergrond hebben een twee tot drie keer grotere kans om als verdachte aangemerkt te worden. Jongeren met een migratieachtergrond hebben een tien keer grotere kans om een celstraf in plaats van een HALT-afdoening te krijgen. Verdachten met een migratieachtergrond worden bovendien zwaarder gestraft door de rechter. Daders met een *“buitenlands uiterlijk”* die de Nederlandse taal spreken hebben een vijf keer grotere kans om veroordeeld te worden tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf dan daders met een *“Nederlands uiterlijk”* die ook de Nederlandse taal spreken. Daders met een *“buitenlands uiterlijk”* die geen Nederlands spreken hebben een twintig keer grotere kans om veroordeeld te worden. En nogmaals *“nee”*, want het is cruciaal dat we mensen altijd op hun individuele gedrag beoordelen en nooit op de groep waar zij toe behoren als zij geen verantwoordelijkheid hebben voor wat anderen met een vergelijkbare afkomst of uiterlijk doen. Wie statistisch onderscheid maakt tussen mensen (mede) op basis van iemands vermoedelijke afkomst en ras, maakt zich schuldig aan etnisch profileren omdat er gebruik wordt gemaakt van een verboden discriminatiegrond om dat onderscheid te maken. Statistisch onderscheid maken, (mede) op grond van ras, is statistisch racisme.

De NCDR laat voor de hand liggende aanbevelingen om etnisch profileren daadwerkelijk aan te pakken links liggen. De eerste is eenvoudig: stop met het gebruik van overwegingen omtrent etniciteit in risicoprofielen. De Tweede Kamer nam al meerdere moties aan van deze strekking. Bovendien vloeit dit in wezen ook al voort uit het handelingskader proactief controleren van de politie. Ten tweede: maak duidelijk dat statistisch onderscheid maken niet is toegestaan. Identificeer personen, groepen en teams waar men het niet eens is met deze norm en bied hun trainingen aan. Als mensen op dit punt niet van mening willen veranderen horen ze niet bij de politie thuis. Ten derde: introduceer (een vorm van) stopformulieren. Wanneer het leidinggevendende ontbreekt aan zicht op het gedrag van politiemensen, kan er niet gestuurd en gehandhaafd worden op gewenst gedrag. Zonder zicht op het werk van individuele agenten staat de aanpak van etnisch profileren nog in de kinderschoenen.

Met vriendelijke hoogachting,

Jair Schalkwijk en Dionne Abdoelhafiezkan
Controle Alt Delete